

De Zwijger zal weer spreken

Amsterdams Stadsblad 31-5-2006

De krakers wilden niet weg uit Pakhuis de Zwijger op de Oostelijke Handelskade. Maar ze moesten. Paul Morel, medewerker van de nieuwe eigenaar Stadsherstel, voerde veel en heftige debatten met de bewoners. Uiteindelijk vertrokken de krakers. Morel: „Eén van hen had een borstbeeld van Willem de Zwijger gemaakt. Voor mij. Ik fietste naar huis met dat beeld onder mijn arm. Onderweg vroeg een zwerver mij: “Zeg heren, waar fietsen jullie naar toe?”

Het einde van de gezamenlijke tocht van Morel en De Zwijger nadert. Het oude pakhuis van ontwerpers De Bie Leuveling Tjeenk en Bakker krijgt in september vier nieuwe gebruikers. De Cultuurfabriek, Waag Society/Mediagilde, Omroep Salto en het Amsterdams Fonds voor de Kunst. Samen produceren ze kunst, multimediate projecten en opinie. Noem het een geïnstitutionaliseerde broedplaats. Medewerkers zijn straks vanachter hun computer via de meest geavanceerde kabeltechnologie in de vloer verbonden met elkaar, met mediapark Hilversum en de rest van de wereld. En in de drie zalen van het complex kan men ook gewoon ouderwets van gedachten wisselen, of een popconcertje geven.

In deze tijd waarin de ‘creatieve industrie’ de Nederlandse economie moet gaan trekken is de toekomstige invulling van het gebouw niet verbazingwekkend. Maar lang leek het er op dat het gebouw gesloopt zou worden. Het verhaal van de Oostelijke Handelskade begint eind 19e eeuw. Met de aanleg van het Centraal Station en het spoor werden de havens van de oostelijke binnenstad afgesneden van het IJ. Ten noorden van het spoor bouwde Amsterdam daarom een nieuwe haven. De haven was diep, waardoor grote zeeschepen, via het Noordzeekanaal dat in 1876 geopend was, ook konden aanmeren. Pakhuis de Zwijger is in 1934 gebouwd en werd vernoemd naar Willem ‘De Zwijger’ van Oranje, die toen 350 jaar geleden werd vermoord in Delft. Het was de laatste van een serie pakhuizen aan de kade.

Voor die tijd was het een zeer modern bouwwerk, waar slim gebruik van betontechniek het mogelijk maakte om de ruimte optimaal te benutten. Het gebouw wordt ondersteund door betonnen paddenstoelvormige kolommen. Deze boden voldoende draagkracht voor grote, stevige en platte plafonds, die vertrekken creëerden waarin goederen perfect passend gestapeld konden worden. Daarnaast boden de kolommen voldoende steun om het gebouw zelf ook als een paddenstoel te bouwen. Het gebouw is vanaf de eerste verdieping veel breder dan op de begane grond. Dat scheelde geld, want men hoefde destijds alleen te

betalen voor het oppervlak waar daadwerkelijk op gebouwd werd. Tegenwoordig betaal je voor het hele, loodrechte, schaduwoppervlak.

Deze paddenstoelkolommen zijn de meest in het oog springende elementen in het vernieuwde pakhuis. Op elke hogere verdieping worden ze smaller, omdat ze steeds minder gewicht hoeven te dragen. De nieuwe gebruikers worden dus constant herinnerd aan de slimme techniek van de constructie en de functie die het gebouw oorspronkelijk vervulde.

De gouden jaren van het Oostelijk Havengebied kwamen ten einde door de aanleg van de veel grotere en diepere havens in West. Ondernemers vertrokken en de magazijnen liepen leeg. Het gebied werd een, wat ambtenaren noemen, rafelrand van de stad. De pakhuizen werden gekraakt en het werd een ideale omgeving voor creatievelingen. Paul Morel: „De pakhuizen aan de Oostelijke Handelskade waren broedplaatsen avant la lettre.” Maar toen werd, in 1999, de Jan Schaeferbrug aangelegd die de westzijde van het Java-eiland verbond met de Oostelijke Handelskade. Een prachtige brug, maar er stond een pakhuis voor, Willem de Zwijger. De gemeente wilde het pand dan ook slopen. Het werd gered door tussenkomst van het Cuypersgenootschap, die De Zwijger op de monumentenlijst geplaatst kreeg. Maar de krakers moesten eruit. Op het dak van het aanpalende pakhuis Afrika brachten de bewoners de onmacht en het ongeloof onder woorden met de tekst ‘What is happening here?’, die vanuit de trein naar het Centraal Station door iedere reiziger gelezen kon worden.

De Jan Schaeferbrug loopt nu dwars door De Zwijger heen. Aanvankelijk ondermijnde de brug de constructie van het gebouw. Er was gevaar dat de plafonds zouden instorten, maar ook dat het pand horizontaal uiteen zou vallen. Architectenbureau Van Stigt maakte een plan. Morel: „Voor de grote zaal hebben we er twee plafonds uitgesloopt, daardoor hangt er minder gewicht boven de brug. Daarnaast hebben we een heel sterke vloer gestort en de zaal een metalen korset gegeven; de Zwijger is weer stevig.”

Pakhuis Willem de Zwijger is het één na laatste gebouw aan de Oostelijke Handelskade dat een nieuwe bestemming krijgt. Binnenkort is pakhuis Afrika aan de beurt. Maar dat wordt een klus voor bouwonderneming Heijmans. Stadsherstel en dus ook Paul Morel zijn bijna klaar op de kade. Morel: „Het borstbeeld van Willem de Zwijger staat al een hele tijd op mijn bureau. Ik denk dat ik het bij oplevering van het pakhuis weer doorgeef aan de nieuwe gebruikers.”